

Universitetsuddannelsernes kvalitet og opfyldelse af 50 pct. målsætningen

Siden år 2000 har andelen af en ungdomsårgang, der opnår en videregående uddannelse, ligget og svinget omkring de 44 pct. - dog viser det seneste officielle tal (fra 2006) en stigning, således at tallet nu er 47,4 pct. Der kan ikke pr. automatik forventes stigninger i uddannelsesniveaet - og med de svigtende optagelsestal i sommeren 2008 ser det endnu vanskeligere ud.

Går man et spadestik dybere ned i tallene viser der sig nemlig store forskelle i de tre uddannelsesområders evne til at løfte deres andel af 50 pct. målsætningen:

- For universiteterne har der været tale om en stigning i andelen af en ungdomsårgang, der tager en universitetsuddannelse fra 12,6 pct. i 2000 til 16 pct. i 2006.
- På erhvervsakademiuddannelserne er der derimod sket et fald. Her var andelen i 2000 på 8,8 pct. og i 2005 var dette tal faldet til 7,8 pct.
- For professionsbacheloruddannelserne er der tale om stagnation, hvor andelen i perioden har svinget omkring de 23 pct.

Årsagen til denne udvikling skal findes i, at universitetsuddannelserne i perioden fra 2000 til 2006 har været i stand til at tiltrække en stadig større andel af de uddannelsessøgende med en vækst i tilgangen på bacheloruddannelserne på 10 pct. De to andre videregående uddannelsesområder har derimod oplevet vigende tilgang i samme periode.

Historisk har de danske universiteter bevæget sig fra at være for de få til at være uddannelsesinstitutioner for en større og bredere del af befolkningen. Denne udvikling har været rigtig og naturlig i forhold til opbygningen af et videnssamfund. Men spørgsmålet er, hvor stor en andel universiteterne fortsat skal løfte i forhold til de to andre videregående uddannelsesstyper i Danmark?

Det er for så vidt positivt, at universiteterne oplever en stigende interesse blandt unge uddannelsessøgende, men det udstiller også dilemmaet, hvor meget universiteterne kan øge optagelsestallene uden samtidig at må gå på kompromis med kvaliteten af de studerende og dermed kvaliteten af studiemiljøerne? Og er der allerede sket en glidning i uddannelseskvaliteten som følge af studentertilvæksten på universiteterne?

Kan vi se begyndende tegn på, at udviklingen fra eliteuniversitet til masseuniversitet er ved at blive erstattet af et udskilningsløb mellem universiteterne, der resulterer i A- og B-universiteter? Hvor B-universiteterne "støvsuger" markedet for de uddannelsessøgende, der ikke har opnået optagelse på A-universiteterne? Hvor ar-

bejdsdelingen mellem universiteterne er, at A-universiteterne giver forskningsbaserede kandidatuddannelser og B-universiteterne uddanner bachelorer?

Man kan også stille spørgsmålet på anden vis: Er det rimeligt over for unge mennesker, at universiteterne optager dem på en universitetsuddannelse, vel vidende, at evnerne og kvalifikationerne kun rækker til at gennemføre bachelordelen? Hvad nu, hvis en mere praksisnær / erhvervsrettet videregående uddannelse på KVVU eller MVU-niveau, var et bedre uddannelsesalternativ for den pågældende som adgangsbillet til arbejdsmarkedet?

I det følgende formuleres en række udfordringer som bør adresseres med henblik på at undgå, at der sker en kvalitetssænkning af uddannelserne i de gode bestræbelser på at hæve det samlede uddannelsesniveau i samfundet:

Behov for tydeligere uddannelsesprofiler for de tre uddannelsesniveauer

Der er noget der tyder på, at det videregående uddannelsessystem lider under en mangel på klare uddannelsesprofiler for de tre videregående uddannelsesstyper; uddannelsesprofiler, der klart differentierer uddannelsesstyperne i forhold til hinanden og som den unge uddannelsessøgende kan bruge i sit valg af uddannelse i forhold til interesse, evne og motivation.

Professionsbacheloruddannelserne skal tiltrække unge mennesker, der ønsker en praksisnær videregående uddannelse og de universitære bacheloruddannelser skal tiltrække unge mennesker, der ønsker en akademisk uddannelse. I dag er der alt for mange unge, der søger over til universitetsuddannelserne for blot at falde fra, når de finder ud af, at et universitetsstudie alligevel ikke var helt det de drømte om.

Den førte uddannelsespolitik har igennem en længere årrække mudret uddannelsesprofilerne, ved at bøje uddannelsesstyperne ind mod hinanden. Der har kunnet iagttages en reformbevægelse, hvor professionsbacheloruddannelserne og erhvervsakademiuddannelserne er blevet teoretiseret på bekostning af praksisnærheden. Tilsvarende er der flere steder sket en skolegørelse af universitetsuddannelserne på bekostning af fordybelse og selvstændig refleksion.

Et af symptomerne på de mudrede uddannelsesprofiler har været, og er desværre fortsat, at der fra forskellige sider ind imellem stilles forslag om, at der skal uddannes flere universitære bachelorer til det danske arbejdsmarked. Denne tilgang til de videregående uddannelser overser, at de to bachelorstyper i det danske uddannelsessystem har vidt forskellig sigte, institutionel vidensbase og dermed deres egen selvstændige berettigelse.

I den danske kvalifikationsramme defineres vidensbasen for den universitære bacheloruddannelse at være forskningsbaseret, mens vidensbasen for professionsbacheloruddannelsen defineres til at være professions- og udviklingsbaseret. Arbejdsdelingen mellem de to bachelorstyper er en erkendelse af, at det ikke kan lade sig gøre at skabe bachelorforløb, der både er praksisnære og overbygningsforberedende til kandidatuddannelsen og evt. ph.d. Ikke kun på grund af den knappe tid, men også som sagt på grund af forskellene i de to bachelorstyper institutionelle vidensbaser.

I forhold til at skabe bedre match mellem de unge og uddannelserne synes der derfor behov for at skærpe de to bachelorstyper i forhold til hinanden, ved at skærpe uddannelsesstypernes profil og ved at institutionerne dyrker det de er gode til – henholdsvis at give praksisnær, udviklingsbaseret uddannelse og overbygningsforberedende, forskningsbaseret uddannelse.

For mange måske-egnede på universiteterne?

Uddannelsespolitikken med taxametersystemets indretning, har ligeledes skabt incitament hos universiteterne til at skrue op for volumenknappen ud fra en logik om, at jo flere der lukkes ind på universitetet, jo flere STÅ bliver der produceret og jo flere bliver færdiguddannede.

Frafaldet fra universitetsuddannelserne er nok stort, men modtrækket hertil har fra politisk side været at give universiteterne økonomiske incitament, i form af bachelor- og kandidatbonuser, der udløses når studerende færdiggør uddannelsesniveauerne inden for en tidsfrist.

Spørgsmålet er, om brugen af volumenknappen medfører, at universiteterne i dag optager for mange måske-egnede? Det bør mane til eftertanke, at knap halvdelen af de studerende, der falder fra universitetsstudiet, vælger en erhvervsfaglig, erhvervsakademi- eller professionsbacheloruddannelse.

Noget kunne tyde på, at der er et mismatch mellem de krav, der stilles til universitetsstuderende og de kvalifikationer de uddannelsessøgende optages på. Måske skal universiteterne blive bedre til at vurdere de uddannelsessøgendes egnethed ved indgangen til uddannelserne i stedet for at lukke flest mulige ind og så sætte ressourcerne ind på at få flest mulige til at gennemføre.

Behov for et intelligent optagelsessystem

Det leder over til universiteternes optagelsessystem og dens konsekvens for frafald.

AC har tidligere foreslået, at universiteterne gives bedre mulighed for at supplere de nuværende adgangskriterier med et optagelsessystem baseret på motiverede ansøgninger, samtaler med den uddannelsessøgende, optagelsesprøver mv. både med henblik på at skabe en bedre forventningsafstemning med den unge, men også i forhold til at spotte særlige dygtige studerende tidligt i studieforløbet.

Der synes at være behov for at bremse op og sætte overliggeren en smule højere på de danske universitetsuddannelser, fordi en mere kvalitativ vurdering af de uddannelsessøgende kan sikre et bedre match og dermed være med til at sikre universitetsuddannelsernes kvalitet og begrænse frafaldet. Ligeledes kan en sådan mere kvalitativ udvælgelsesprocedure give bedre mulighed for tidligt at spotte de særlige talenter og således udfordre særligt dygtige og begavede studerende.

Behov for differentieret undervisning på universiteterne?

Med udviklingen af universiteternes uddannelser hen mod masseuddannelser er der også skabt en større heterogenitet i studentermassen. Det rejser spørgsmålet om, hvordan det sikres, at den laveste fællesnævner ikke bliver styrende for den undervisning som også de dygtigste studerende bliver udsat for? Risikoen er herved, at vi risikerer ikke i tilstrækkelig grad at få omsat det potentiale de særlig dygtige studerende besidder, fordi de simpelthen ikke får nok udfordring i uddannelsen. Kan det lade sig gøre at lave uddannelser, der både tilgodeser de dygtigste og de mange på en og samme tid?

Som en del af globaliseringspuljeforliget blev afsat en pulje til såkaldte eliteuddannelsesforløb. Universiteterne skulle tildeles et særligt elitetaxameter for de dygtigste studerende ud fra en logik om, at dygtige studerende er dyrere at uddanne, fordi de kan kapere mere undervisning på et højere niveau. Nogen kunne måske finde på at anføre, at etablering af elitetaxameteret mere er en erkendelse af, at de nuværende taxametre er for beskedne i forhold til at give forskningsbaseret uddannelse indtil højeste internationale niveau – som det hedder i Universitetslovens formålparagraf.

Til dags dato, er der godkendt 12 eliteuddannelser på kandidatniveau. Efter pres fra blandt andre AC, bliver der i den næste godkendelsesrunde givet midler til udvikling af elitemoduler, såkaldte honours degrees, hvor særlig dygtige studerende kan erstatte et eller flere ordinære moduler med elite-moduler på højt niveau. Dette giver mulighed for en mere fleksibel tilgang til elite-begrebet og dermed mulighed for netop at etablere differentieret undervisning på universiteterne.

Manglende attraktive uddannelsesudbud på KVV og MVU

Når talen falder på det store frafald, er der typisk blevet peget fingre af vejledningsindsatsen – men måske er det nærmere et symptom på manglende attraktive alternativer til universitetsuddannelserne?

Ifølge KOT udbyder universiteterne tilsammen ca. 470 bachelor- og kandidatuddannelser med mulighed for at kombinere på tværs af fagområderne, idet den såkaldte 3+2-struktur gør det muligt for de bachelorstuderende at ændre retning på kandidatoverbygningen inden for nogle meningsfulde rammer. Og strømmen af nye uddannelser fortsætter. I det første år af Akkrediteringsrådets funktionstid, har rådet godkendt knap 60 nye universitetsuddannelser.

Retter man blikket på de to andre videregående uddannelsesområder, er udbuddet betydeligt mere begrænset: På professionsbacheloruddannelserne er der ca. 60 forskellige uddannelsesstilbud, og på erhvervsakademiuddannelserne er der ca. 35 forskellige uddannelsesstilbud. Heller ikke udviklingen af nye uddannelser fra de to institutionstyper har kunnet følge trit med universiteterne. Akkrediteringsrådet har godkendt henholdsvis 28 nye professionsbacheloruddannelser og 14 nye erhvervsakademiuddannelser.

I forhold til universiteternes innovative tilgang på uddannelsessiden, så er udviklingspotentialer til at få øje på for så vidt angår professionsbachelor- og erhvervsakademiuddannelserne. Vi ved fra universitetsuddannelserne, at de muligheder en mere fleksibel uddannelsesstruktur giver de studerende, virker attraktivt på de unge.

Også i det perspektiv, bliver det interessant at følge udmøntningen af KVV- og MVU-reformen fra 2007, der har til hensigt at skabe nye uddannelsesforløb, med afstigningsmulighed på erhvervsakademiniveau samt mulighed for at kombinere sin erhvervsakademiuddannelse med overbygning på professionsbachelorniveau.

Universiteternes uddannelsesudbud vs. samfundets uddannelsesbehov

Taxametersystemets indbyggede markedsstyring giver naturlig konkurrence mellem universiteterne om de studerendes gunst. Denne konkurrence ses fx i form af en jævn strøm af nye uddannelsesforslag fra universiteterne, der skal tiltrække nye studerende. Men også i form af lukning af uddannelser og bagvedliggende faglige miljøer, der ikke længere er rentable, grundet svigtende studentersøgning.

Ud fra en institutionslogik, kan der være tale om ganske fornuftige dispositioner at rette ind efter de unges efterspørgsel af uddannelser, men ikke nødvendigvis ud fra overordnede samfundshensyn. Ligeledes kan det være fornuftigt – igen ud fra institutionshensyn – at etablere en uddannelse, som allerede udbydes på et eller flere andre universiteter, men igen ikke nødvendigvis i samfundets interesse.

Ved akkreditering af nye uddannelser, vurderes uddannelsens relevans for arbejdsmarkedet, herunder dialogen med aftagere om uddannelsen. Endvidere har videnskabsministeren en nødbremse at trække i, hvis der er samfundsøkonomiske hensyn der taler imod (endnu) en uddannelse.

Derimod er der ingen instans i Danmark, der på samme måde vurderer i hvilket omfang, der er uddannelses*behov* der ikke dækkes af universiteterne, fx hvor et

universitet vælger at kaste håndklædet i ringen, fordi der er svigtende studenter-søgning og dermed faldende indtjening.

Noget tyder på, at det nuværende taxametersystem kommer til kort og at der derfor er brug for en ny planlægningslogik, som rækker ud over den økonomiske institutionslogik, hvori man decentralt alene retter uddannelsesudbuddet ind efter de unges efterspørgsel.

Her tænkes på en ny form for "recidualstyring", som kan muliggøre, at relevante parter bidrager til en mere åben debat om områder, hvor der ikke forekommer at være en god og langsigtet balance mellem behov og uddannelsesproduktion, og hvor der kan være behov for at ressortministeriet sikrer en anden finansiering af uddannelsen i en årrække.

OBS: Kvinderne har nået 50 pct. målsætningen - mændene halter bagefter

Der er endelig behov for at se nærmere på kønsdimensionen i de unges uddannelsesmønstre. Ser vi alene på kvindernes uddannelsesmønstre, har vi allerede nået målsætningen om, at 50 pct. af en ungdomsårgang skal have en videregående uddannelse. I 2004 var der 53,8 pct. der fik en videregående uddannelse blandt kvinderne. Ser vi derimod isoleret på mændenes andel, var der kun 36,3 pct., der fik en videregående uddannelse i 2004.

Der er givet flere forhold der gør sig gældende for denne store forskel mellem kønnene, men det springer i øjnene, at professionsbacheloruddannelserne overvejende er rettet mod den offentlige sektor og mod professioner, der særligt appellerer til kvinder. Også derfor bør der være mere fokus på at få udviklet erhvervsakademi- og professionsbacheloruddannelser, som appellerer til mandlige uddannelsessøgende, der orienterer sig mod jobs i det private erhvervsliv.

Professionsbacheloruddannelserne og erhvervsakademiuddannelserne skal ikke være opsamlingsuddannelser for frafaldsstuderende, der ikke klarede universitetsuddannelsernes krav. Dette tjener hverken den enkelte eller samfundets interesser.

Men det kræver som sagt skærpede uddannelsesprofiler, et større udbud af praksisnære, erhvervsrettede videregående uddannelser, der også appellerer til mandlige uddannelsessøgende, samt højere adgangskrav til universitetsuddannelserne i kombination med intelligente optagelsessystemer, der kan skabe bedre match mellem de unge og uddannelserne.